

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

© Зверева Н. Л., 2018

<https://orcid.org/0000-0002-1557-0773>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1227097>

У статті йдеться про застосування у сучасних наукових дослідженнях технологічного підходу, оскільки він є оптимальним для дослідження складних багатовимірних об'єктів, процесів, явищ. Зазначено, що технологічний підхід використовується під час вивчення проблеми підготовки фахівців, яка вимагає системного розгляду: з одного боку професійно педагогічної діяльності, а з другого – змісту й процесу навчання. Розглянуто технологію як теоретико-практичне відтворення складного оригіналу на основі спільності структурних компонентів. У статті доведено, що педагогічна комунікативна компетентність майбутнього вчителя – це інтегральна якість особистості, а значить вона піддається цілеспрямованому формуванню. Педагогічна комунікативна компетентність майбутнього вчителя полягає в його практичній діяльності, що заснована на високій мовленнєвій культурі і універсальній здатності до породження різноманітних професійно спрямованих висловлювань. Технологію формування педагогічної комунікативної компетентності розглянуто на прикладі підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

Ключові слова: технологія, підхід, комунікація, вчитель, інтеграція.

Зверева Н. Л. Технологический подход к формированию педагогической коммуникативной компетентности будущего учителя

В статье речь идет о применении в современных научных исследованиях технологического подхода, поскольку он является оптимальным для исследования сложных многомерных объектов, процессов, явлений. Отмечено, что технологический подход используется при изучении проблемы подготовки специалистов, которая требует системного рассмотрения: с одной стороны профессионально педагогической деятельности, а с другой - содержания и процесса обучения. Рассмотрена технология как теоретико-практическое воспроизведение сложного оригинала на основе общности структурных компонентов. В статье доказано, что педагогическая коммуникативная компетентность будущего учителя - это интегральное качество личности, а значит, она подвергается целенаправленному формированию. Педагогическая коммуникативная компетентность будущего учителя заключается в его практической деятельности, основанной на высокой речевой культуре и универсальной способности к порождению различных профессионально

направленных высказываний. Технология формирования педагогической коммуникативной компетентности рассмотрена на примере подготовки будущего учителя начальных классов.

Ключевые слова: технология, подход, коммуникация, учитель, интеграция.

Zvierieva N. L. Technological Approach to the Formation of the Pedagogical Communicative Competence of the Future Teacher

The article covers the application of the technological approach in modern scientific research, since it is optimal for the study of complex multidimensional objects, processes, and phenomena. It is noted that the technological approach is used when studying the issue of training specialists that requires a systemic review of vocational pedagogical activities, on the one hand, and content and process of teaching, on the other hand. Technology is considered as a theoretical and practical reproduction of a complex original on the basis of the community of structural components. The article proves that the pedagogical communicative competence of the future teacher is an integral quality of the individual, and, thus, it is subject to a purposeful formation. The pedagogical communicative competence of the future teacher lies in his/her practical activities that are based on a high linguistic culture and universal ability to generate a variety of professionally oriented statements. The technology of formation of the pedagogical communicative competence is considered on the example of training the future teacher of elementary classes. It provides for the stage-by-stage implementation of interconnected blocks: orientation and target-setting block, content and technology block, resource block, diagnostics and criteria block, and performance and correction block. Each of these was designed taking into account the main stages of preparing the future teacher of elementary classes for the implementation of pedagogically communicative activities. The orientation and target-setting block was intended to motivate the student to form the pedagogically communicative competence through understanding its essence and content. The content and technology block provided for the implementation of appropriate special courses by using optimal methods, forms and tools, allowed revealing ways for the formation of the pedagogical communicative competence. The resource block provided an opportunity to reveal the multifaceted competency to be formed and perform the integration of various disciplines. With the help of the diagnostics and criteria block, the estimation of the formation of the pedagogical communicative competence was determined. The performance and correction block allowed determining results of the technology implementation and making corrections to the developed blocks, in order to increase their efficiency.

Key words: technology, approach, communication, teacher, integration.

Постановка проблеми. Пошуки оптимальних підходів до організації підготовки майбутніх фахівців вимагають застосування різноманітних підходів, що дозволяють зробити таку підготовку максимально ефективною. У сучасних

наукових дослідженнях широко застосовуються: проектування, моделювання, технологічний підхід. На підставі узагальнення науково-методичної літератури, ми розглядаємо моделювання як побудову копій, моделей педагогічних матеріалів, явищ і процесів, що використовується для схематичного зображення досліджуваних педагогічних систем. Під проектом розуміємо систему об'єктів і знаків, що відтворює деякі суттєві властивості оригіналу та здатний замінити його.

Технологічний підхід, на наш погляд, є оптимальним для дослідження складних багатовимірних об'єктів, процесів, явищ. Він являє собою «метод пізнавальної та управлінської діяльності, що дозволяє за допомогою об'єкта-замінника системи адекватно й цілісно відобразити її сутність, найважливіші якості та засоби» [3]. Як самостійна система технологія містить мету, функції, засоби, принципи, етапи, процедури й результат. Технологічний підхід широко використовується під час вивчення проблеми підготовки кадрів, що вимагає системного розгляду. Саме тому його було застосовано з метою визначення ефективних підходів до формування професійно значущих компетентностей майбутнього вчителя.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Різні аспекти формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців достатньо широко висвітлені в працях Н. Волкової, Ю. Ємельянова, В. Захарова, І. Зимньої, Н. Кузьміної, К. Слесик, С. Петрушина, Л. Петровської, Є. Прозорова, О. Сидоренка, В. Семиченко, Л. Ткаченко, Л. Філатової та інших. Ґрунтовні дослідження в цій галузі здійснили й представники зарубіжних наукових шкіл: Л. Бахман, М. Кенел В. Купах, А. Палмер, М. Свейнта, Б. Шпітсберг та інші. Однак постійно з'являються нові напрями досліджень комунікації, а значить розширюється коло питань, які потребують уточнень або нових підходів до вирішення вже дослідженого.

Мета статті полягає у розкритті особливостей застосування технологічного підходу до формування педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу. Аналіз науково-методологічних робіт, дозволив виділити кілька аспектів, які розкривають сутність терміна «технологія».

Аналіз наукової літератури засвідчує, що суть технологічного підходу до навчання найбільш повно відображено в працях Л. Андерсона,

Ю. Бабанського, С. Батишева, Дж. Блока, В. Боголюбова, Т. Гілберта, В. Євдокимова, М. Кларіна, Н. Кузьміної, С. Максименка, Р. Мейджера, І. Прокопенка, С. Смірнова, М. Чошанова й інших науковців.

Слід зазначити, що в сучасній педагогіці зустрічаються поняття «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» й «навчальна технологія». У зв'язку з цим, доречним вважаємо розмежування цих понять й визначення змісту кожного з них.

Призначення освітньої технології полягає в розв'язанні стратегічних для системи освіти завдань: прогнозування розвитку освіти, проектування цілей, результатів, основних етапів, способів, організаційних форм освітньо-виховного процесу [3]. Тобто до освітніх технологій можна віднести концепції, закони, що регламентують політику в сфері освіти, а також освітні системи.

Під педагогічною технологією розуміють сукупність психолого-педагогічних настанов, які визначають спеціальний підхід і композицію форм, методів, способів, прийомів, засобів у навчально-виховному процесі. У науковій спільноті по-різному визначають зміст поняття. Так, за визначенням ЮНЕСКО, педагогічна технологія – системний метод створення, застосування й визначення процесу викладання й засвоєння знань із урахуванням технічних і людських ресурсів, їх взаємодії з метою оптимізації форм освіти. Науковці зауважують, що педагогічна технологія – це, передусім, мистецтво вчителя в створенні, використанні й визначенні всього процесу викладання й засвоєння знань [2]. Існує думка, що категорію слід розглядати як інтегровану модель навчально-виховного процесу з чітко визначеними цілями, що спроектовані на досягнення поточних і остаточних результатів, розподілом навчально-виховного процесу на окремі компоненти, чітке та неухильне виконання певних навчальних дій в умовах оперативного зворотного зв'язку [1]. Ми погоджуємося з дослідниками, які тлумачать педагогічну технологію як процес і результат створення адекватної до потреб і можливостей особистості й суспільства теоретично обґрунтованої навчально-виховної системи спеціалізацій, особистісного й професійного розвитку та саморозвитку людини в освітній установі, яка, внаслідок упорядкованих професійних дій педагога при оптимальності ресурсів і зусиль усіх учасників освітнього процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію свідомо визначеної мети [4; 5].

Технологічний підхід було застосовано нами для розробки технології формування педагогічної комунікативної компетентності (ПКК) майбутнього вчителя. Цей процес реалізовано в процесі підготовки вчителя початкових класів. Для виявлення можливостей педагогічного вишу у формуванні ПКК майбутнього вчителя початкових класів нами були вивчені: Галузевий освітній стандарт, навчальні плани, програми навчання, проведені бесіди з викладачами випускаючих кафедр, учителями-практиками, роботодавцями, випускниками ВНЗ. На основі аналізу й систематизації отриманих матеріалів ми визначили складники – змістовно-технологічний, установлювально-цільовий, ресурсний, діагностико-критеріальний і результативно-коригувальний.

На нашу думку, ПКК – це практична діяльність учителя в будь-якій сфері життя, заснована на мовленнєвій культурі, яка в сукупності визначає професійні, ділові контакти, міжособистісні взаємодії, що вимагає від сучасного вчителя універсальної здатності до породження безлічі різноманітних висловлювань, як в усній, так і в письмовій формі. Навчання учнів початкових класів усного та письмового мовного спілкування набуває особливої значущості в сучасній ситуації, коли неухильно знижується рівень національної мовленнєвої культури загалом: у засобах масової інформації, у художній літературі, у публіцистиці й у повсякденному спілкуванні носіїв мови.

Розкриємо структуру й зміст кожного з блоків, що створили єдину технологію формування ПКК вчителя початкових класів. Установлювально-цільовий блок технології формування ПКК майбутніх учителів початкових класів представлений такими взаємопов'язаними компонентами: а) розуміння студентом сутності та змісту комунікативно-мовленнєвої компетентності; б) мотивація студента до формування педагогічної комунікативної компетентності; в) мета – результат сформованості педагогічної комунікативної компетентності. Розуміння студентом сутності та змісту педагогічної комунікативної компетентності просуває його до мети – освоєння такої можливості. Студент повинен засвоїти, що педагогічна комунікативна компетентність містить такі складники, як: знання комунікативних норм і правил, індивідуальних особливостей того, хто навчається, власних комунікативних якостей, володіння комунікативною ситуацією в класі, сформоване ставлення до студента як до цінності, уявлення про

комунікативний ідеал вчителя, володіння професійно-мовленнєвою компетенцією.

Як установки: соціальне замовлення на випускника педагогічного ВНЗ із високим рівнем сформованості педагогічної комунікативної компетентності, багато в чому визначає його конкурентоспроможність на освітньому ринку праці; індивідуальні потреби студентів до самоорганізаційної комунікативної діяльності, їхні інтереси й схильності до комунікативної культури.

Наступний блок технології представляє змістовно-технологічний компонент (комплекс навчально-методичних матеріалів, посібників, робочих зошитів, відеоматеріалів, які супроводжують лекційні курси; контекстні, проектні, позиційні технології; інтерактивні методи аудиторної й позааудиторної, практичної роботи студентів тощо. Поетапне забезпечення формування педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів). Змістовно-технологічний блок представлений формами, засобами й методами формування педагогічної комунікативної компетентності в майбутніх учителів початкових класів.

Спираючись на класифікацію В. Загвязинського, засновану на критерії взаємодії суб'єктів освітнього процесу, виділяємо такі форми формування педагогічної комунікативної компетентності в майбутніх учителів початкових класів:

- індивідуальну (організація самостійної роботи студентів і її контроль, індивідуальні консультації в процесі виконання студентом практичних, лабораторних, курсових робіт, дипломних проектів, заліки, іспити тощо.);
- індивідуально-групову (ділові ігри, кейс-проекти, колоквиуми, наукова робота студентів при кафедрі, навчально-виробнича практика тощо.);
- колективну (лекції, семінарські заняття, екскурсії, участь у конференціях, диспути, круглі столи тощо.).

У педагогіці виділяють дві основні форми навчання і виховання у виші: аудиторну й позааудиторну. У процесі аудиторної форми відбувається безпосередня взаємодія студента з викладачем, а позааудиторна форма передбачає самостійне вивчення студентом навчального матеріалу, виконання практичних і курсових робіт, написання есе і рефератів, проходження виробничої практики.

Відповідно до мети і завдань нашого дослідження, складником розробленої технології є запропонований нами спецкурс «Педагогічна комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкових класів як інструмент вирішення педагогічних завдань», система його технологічного забезпечення. Змістовно-технологічний блок моделі дозволив розкрити шляхи формування педагогічної комунікативної компетентності в студентів, засоби задоволення потреби в педагогічному спілкуванні, в отриманні нової інформації, у передачі накопиченого досвіду, тобто всього того, що складає суть комунікативно-мовленнєвої культури. Змістовно-технологічний блок бере до уваги низку теоретичних міркувань: технології формування педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів беруть методики різних елементів аналізу конкретних ситуацій, близьких життєвому досвіду студентів; технологія повинна озброїти майбутнього педагога, засвоїти вікові проблеми дітей початкового шкільного віку, особливості, способи діагностики й корекції їхнього розвитку в умовах школи; технологія повинна сприяти зростанню педагогічної комунікативної компетентності; технологія повинна будуватися так, щоб кожне нове поняття або положення педагогічної комунікативної компетентності не перебудовували структури минулого досвіду студента, а використовували б уже напрацьований досвід і орієнтували на ситуації майбутнього професійного використання знань; технологія повинна сприяти розумінню педагогами потребностей – проблем дитини (емпатія). Із погляду на це, ми вважаємо, що в технології повинні бути виділені кілька етапів, кожен із яких спрямований на формування педагогічної комунікативної компетентності майбутніх вчителів початкових класів. Послідовне проходження всіх етапів відображає одну з основних закономірностей використання технологій.

Змістовно-технологічний блок забезпечений згідно з вибудованою технологією двома складниками (теоретичним і практичним). Теоретична частина – реалізація освітнього процесу, через зміни (доповнення) в робочих програмах із дисциплін, і з урахуванням виявлених проблем було проведено детальний аналіз тематичних планів і програм дисциплін факультету початкового навчання спеціальності «Початкова освіта». На основі аналізу були зроблені доповнення до програм навчальних курсів, корекція тематичних планів. У практичній частині, крім традиційної системи практик, виникла

необхідність ввести індивідуальне консультування, яке орієнтоване на можливість корекції в процесі формування педагогічної комунікативної компетенції та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії на дисциплінах: «Практика мовлення і фонетика», «Література з основами літературознавства», «Педагогічна риторика», «Психологія людини», «Теорія і методика музичного виховання», «Українська мова за фаховим спрямуванням», «Уведення в теорію міжкультурної комунікації», «Сучасна українська мова з практикумом».

Ресурсний блок технології формування педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів розкриває проблему; багатогранності й натхнення діяльності сучасного викладача педагогічного ВНЗ, що забезпечує професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи. А багатогранність і багатоаспектність означають різноманіття виконуваних ним ролей. З метою реалізації ресурсного блоку було розроблено інтегровані заняття, що мали на меті системне формування ПКК у процесі вивчення різноманітних професійно спрямованих дисциплін.

Діагностико-критеріальний блок технології педагогічної комунікативної компетентності майбутнього педагога початкових класів передбачає оцінку схильності студентів до професійної діяльності вчителя початкових класів, через визначення їх установок, переконання, інтелекту, здібностей тощо). Цей блок відображає сукупність критеріїв і показників, а також діагностичний інструментарій оцінки рівня сформованості.

Цілком зрозуміло, що розроблена технологія є відкритою системою, що передбачає певний результат, але дозволяє коригувати та підвищувати його. Результативно-коригувальний блок передбачає оцінку результатів формування педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів, де можна використовувати узагальнені критерії: когнітивні, діяльнісні, особистісні.

Висновки. Отже, застосування технологічного підходу дозволило розробити технологію формування педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів, що передбачала поетапну реалізацію взаємопов'язаних блоків та націлена на очікуваний результат. Такий підхід уможлиблює розробку різних варіантів реалізації технології, можливість її коригування з метою постійного оновлення та підвищення ефективності навчання.

Література

1. Балдынюк Д. И. Системное исследование культуры общения педагога (теоретический аспект) : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Киев, 1989. 24 с.
2. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений. – Москва : Академия, 2002. 208 с.
3. Курило В. С., Щука Г. П. Можливості оптимізації науково-дослідної роботи студентів. *Освіта та педагогічна наука*. 2016. № 1 (164). С. 5–12.
4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник: у 2 кн. Київ : Либідь, 2004. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. 576 с.
5. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.